

ÎN CLIMATUL DEZBATERII CREATOARE

Multe și însemnate aspecte ale vieții cultural-artistice au fost dezbătute cu prilejul întâlnirii conducătorilor de partid și de stat cu oameni de cultură și artă. E firesc deci ca întâlnirea să fi avut un larg ecou, stîrnind nu numai interesul celor ce am participat nemijlocit la schimbul de păreri de la Consiliul de Stat, ci al tuturor creatorilor. Articolele apărute de atunci în presă, precum și discuțiile din lumea artelor stau mărturie.

Dar dincolo de acest ecou imediat, ideile cuprinse mai ales în cuvîntul primului secretar al P.M.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, rămîn un îndreptar ce cheamă la aplicări creatoare în activitatea practică.

Nu trebuie multă insistență pentru a demonstra actualitatea unor probleme ca : sporirea rolului social al creației literar-artistice, exigență față de calitatea operei de artă, realism și diversitate de stiluri, poziție proprie în aprecierea literaturii și artei universale, creșterea rolului criticii în îndrumarea creației și gustului artistic al maselor, abordarea aspectelor majore ale realității, precum și a unor momente din istoria recentă a patriei noastre, mai buna organizare a manifestărilor artistice în vederea stimulării creației.

Privind viața teatrală, ca să ne referim exclusiv la domeniul nostru de activitate, în lumina acestor probleme, cărora ideile călăuzitoare ale întâlnirii din mai le dau – ca întotdeauna cuvîntul partidului – limpezime și orientare precisă, analizînd concret munca oamenilor de teatru, lărgind sfera dezbaterii între creatori și în rîndurile spectatorilor, vom putea trage învățăminte prețioase pentru dezvoltarea viitoare a succesorilor de azi.

* * *

Multă bucurie a produs și în lumea teatrului înalta apreciere pe care partidul, prin cuvîntul primului său secretar, a dat-o „activității desfășurate de oamenii de artă și cultură, aportului pe care ei l-au adus

la obținerea tuturor victoriilor poporului român, la dezvoltarea multilaterală a conștiinței socialiste a omului nou". Bucurie cu atât mai legitimă, cu cât în formularea de mai sus e inclusă recunoașterea eficienței unei activități care constituie însăși rațiunea de a fi a creatorului în țara noastră: slujirea cu abnegație a poporului, participarea conștientă la construirea noii societăți.

Între partid și creatorii de valori artistice s-a statornicit de-a lungul anilor o indestructibilă legătură. Că această legătură e cheazășia tuturor succeselor noastre a devenit azi un adevăr axiomatic. Cum s-ar fi putut ajunge la închegarea puternicei mișcări teatrale, ca aceea de care dispune azi țara noastră, fără călăuzirea partidului? Realizările mișcării noastre teatrale, atât de apreciate de masele largi ale publicului de la noi, au stîrnit nu o dată entuziasmul opiniei publice internaționale. Succeselor din anii trecuți ale primei noastre scene, obținute la Paris, Moscova și Veneția, li se adaugă acum turneul Teatrului de Comedie la Paris, pe care „Le Monde” îl consideră „cea mai bună surpriză a Teatrului Națiunilor”.

Expresie a acestei puternice mișcări teatrale, Teatrul de Comedie a purtat pe arena internațională trăsături definitorii atinse în momentul de față de arta noastră scenică: o dezvoltare încă neîntilnită a mării tradiții naționale de teatru, legătura trainică între creatori de diferite generații, puternicul aflux al tineretului, manifestarea unei capacități inovatoare, pline de originalitate. Sînt trăsături care, mai ales în actuala stagiune, au atins, prin cele mai bune realizări ale ei, trepte noi de maturizare. (Și nu putem despărți marele succes obținut la Cannes de filmul lui Liviu Ciulei, de stadiul mișcării teatrale românești.)

Desfășurarea acestei stagiuni, decada teatrelor dramatice, precum și turneele la București ale cîtorva colective din țară au scos la iveală fapte de artă îmbucurătoare, afirmînd unele direcții programatice serioase și de perspectivă. Alături de Teatrul de Comedie, de sub conducerea lui Radu Beligan, în teatrele „Lucia Sturdza Bulandra” (direcția Liviu Ciulei), „C. I. Nottara” (direcția Horia Lovinescu), Mic (direcția Radu Penciulescu), nu numai că s-au realizat spectacole remarcabile – unele de cert nivel european –, dar pe aceste scene domnește o reală efervescență creatoare pe linia sudării unor echipe actoricești omogene, de înaltă ținută profesională, a lărgirii repertoriului, a unor experimente îndrăznețe, a statornicirii unui climat de cultură teatrală. Și în unele colective din țară, ca de pildă la Cluj, Iași, Timișoara, Craiova, Piatra Neamț, Satu Mare, s-au obținut reușite, pe drept cuvînt aplaudate în cadrul decadei teatrelor dramatice.

Într-un asemenea climat de căutări înnoitoare, e normal să aibă loc vii dezbateri, preconizate și în cadrul întîlnirii cu conducătorii de partid și de stat. Asupra dramaturgiei originale, asupra realismului teatral contemporan, numeroși oameni de teatru, discutînd în spirit critic, fie spectacole izolate, fie diferite aspecte ale fenomenului artistic, își confruntă puncte de vedere adesea interesante. Important pentru îmbogățirea dezbaterii ne apare complexul de probleme abordate în cadrul întîlnirii, în legătură cu rolul educativ al artei, raportul dintre realism și diversitatea de stiluri, însemnătatea punctului de vedere propriu față de literatură și arta universală.

În teatru, aceste probleme au implicații multiple. Ele privesc configurația repertoriului, stadiul actual al dramaturgiei originale și al artei spectacolului, în general. Astfel, de pildă, dorința de a îmbogăți neconținut repertoriul cu lucrări din dramaturgia universală e pe deplin justificată. Numai că, adesea, criteriul de selecționare fie că cedează în fața „modei”, fie că se unilateralizează, prin programarea abuzivă și fără suficient discernămint propriu, a unor anumiți autori, ceea ce face ca o

serie de lucrări de mare valoare, atât din dramaturgia țărilor socialiste, cât și din cea occidentală, să întârzie a vedea lumina rampei. Fenomenul trebuie să dea de gândit, cu atât mai mult cu cât unele din lucrările considerate „la modă” sînt de mult demodate în țările respective. De altminteri, e semnificativ faptul că în dramaturgia occidentală, tendința spre realism se accentuează, primul loc în succesele teatrului universal deținându-l opere de amplu suflu social. E destul să ne oprim la ultima lucrare a lui Miller, *Incident la Vichy*, la *Vicarul* lui Rolf Hochhuth, la *Cazul Oppenheimer* de H. Kipphardt, ca să nu mai vorbim de dramaturgia lui Max Frisch sau a englezilor Osborne sau Wesker, din care, cu una sau două excepții, nu s-a jucat la noi nimic. Bineînțeles că și față de aceste lucrări e necesară o atitudine critică lucidă, prin prisma concepției noastre despre lume și artă.

În ceea ce privește rolul educativ al artei, nu putem trece cu vederea faptul că, împreună cu cinematograful, teatrul oferă spectacolul cel mai popular și constituie astfel unul din cei mai influenți factori de cultură. De aceea, alcătuirea repertoriilor presupune, pe ansamblul mișcării teatrale – ținînd seama de profilul fiecărui colectiv (în primul rînd, teatrele naționale) –, o concepție de perspectivă, grație căreia operele marilor scriitori realiști, naționali și universali, clasici sau moderni, să fie cunoscute maselor de spectatori. Teatrele care au pus în scenă asemenea opere au obținut și în actuala stagiune un meritat succes de public.

Problema realismului are o pondere deosebită în arta interpretativă. E, de altfel, domeniul în care teatrul nostru a obținut rezultatele cele mai mari. Regizori, scenografi, actori, de diverse stiluri, au creat în ultimii ani spectacole substanțiale, pline de originalitate. Reușitele sînt uneori parțiale, dar principalul e că există o căutare spre maximum de expresivitate scenică. Dezbaterile ce însoțesc activitatea creatoare propriu-zisă reflectă, și pe plan teoretic, preocuparea față de această problemă dificilă, mai cu seamă dacă avem în vedere varietatea extrem de nuanțată a formelor presupuse de caracterul fiecărei lucrări dramatice, de personalitatea creatorului, ca și de faptul că, nu o dată în trecut, realismul a fost interpretat dogmatic, eliminîndu-se din sfera sa o seamă de modalități scenice de mare expresivitate. În acest sens, discuția deschisă în paginile revistei noastre de Liviu Ciulei, cu articolul „Pasionantul drum spre realism”¹, discuție în curs de desfășurare, se dovedește instructivă.

Un rol creator îl joacă, mai ales în ultimele stagioni, spectacolele cu caracter experimental. Și pe acest teren s-au obținut realizări. Dar mai ales în cadrul unor asemenea spectacole, pe lângă mijloace de expresie noi, de natură să transmită, cu forță artistică sporită, conținutul de idei al textelor, apar elemente formale, pseudoinovații, sau, ca urmare a unei hipertrofii a „viziunii regizorale” subiective, violențări și deformări inadmisibile ale textului și stilului autorilor respectivi. Mai ales aci, rolul dezbaterii critice principiale, în lumina esteticii marxist-leniniste, este indispensabil. După cum indispensabil pentru cultura spectatorului este echilibrul între spectacolul de bună tradiție realistă și spectacolul experimental. Între tradiție și inovație există o relație dialectică, un proces de influențare reciprocă. De aceea, orice absolutizare poate fi dăunătoare dezvoltării artei scenice.

În expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, un loc însemnat l-a ocupat problema realismului în creația literară. „Sîntem pentru o artă realistă – a spus primul secretar al partidului – expresie a societății noastre socialiste, pentru o artă care, prin optimismul și robustețea ei, să reprezinte timpurile noastre și în care să vibreze viața și aspirațiile poporului român.” Subliniind că activitatea dezvoltării de creație cere forme de exprimare multilaterală, d-sa a adăugat: „Fără îndoială, nu se poate impune nimănui un anumit fel de a scrie, de a picta, de a compune, dar ceea ce se poate cere oamenilor de artă este de a exprima întotdeauna realitatea, adevărul despre viață, de a sluji poporul din care fac parte.”

¹ „Teatrul”, nr. 1/1965.

În teatru, creația autorilor noștri dramatici contemporani are o importanță primordială. Dramaturgia națională este aceea care dă mișcării teatrale originalitate și joacă, în primul rînd, rolul de formare a conștiințelor în spiritul socialismului. Ea e menită totodată să îmbogățească patrimoniul artistic lăsat de înaintași, să vorbească generațiilor viitoare despre timpul nostru, să afirme, și pe această cale, în lume, realitatea României socialiste, să susțină convingător, prin opere artistice de valoare, în dezbaterea universală despre condiția umană și perspectivele ei, nobila concepție a umanismului socialist.

Sub îndrumarea partidului, ca și în celelalte sectoare ale creației literare, au apărut în anii puterii populare numeroase lucrări dramatice. Dramaturgilor maturi li s-au adăugat noi forțe creatoare, ale căror piese se reprezintă cu succes pe scenele teatrelor din țară și din străinătate. Nu vom face greșala, ce se strecoară uneori în discuții, de a minimaliza aceste succese. Dar e evident că, pe lângă piese cu o problematică semnificativă, cu un bogat conținut de idei, se scriu încă destule construite pe o tematică minoră și sortite unui succes facil. Discuțiile purtate în presă în jurul dramaturgiei arată că cei mai buni dintre autorii noștri privesc cu spirit critic munca lor și sînt hotărîți să facă toate eforturile pentru a ridica nivelul creației dramatice la exigențele actuale.

Indemnînd pe scriitori să-și consacre talentul unor opere care să exprime mai profund și multilateral realitățile, opere de o și mai înaltă valoare artistică, cu un adînc conținut social, primul secretar al partidului le-a recomandat să-și îndrepte atenția spre o mai bună cunoaștere a vieții oamenilor muncii, a activității care pulsează în întreprinderile, în orașele și satele noastre socialiste, ca și spre multe evenimente din istoria recentă a patriei, cum ar fi istoricul act de la 23 August, lupta pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, anii construcției socialiste, creșterea impetuoasă a industriei, înfăptuirea revoluției la sate, evenimente care nu au fost încă redată în toată amploarea și măreția lor.

Criticii dramatice, ca și celei literare, partidul îi încredințează sarcina de onoare ca, prin dezbateri principiale, libere, să îndrumeze creația literar-artistică, să sprijine și să promoveze acele tendințe și acele opere care exprimă realitățile și ideile înaintate ale societății noastre. Ne însușim întru totul recomandarea făcută revistelor de specialitate, de a spori principialitatea și combativitatea marxist-leninistă în tratarea problemelor creației literare și de artă — eliminînd orice manifestare de exclusivism și rigiditate, de impunere a unui anumit stil —, de a înmulți dezbaterile între creatori, de a face loc, în coloanele lor, părerilor cititorilor și spectatorilor.

În lumina acestei recomandări, revistei noastre îi revin obligații sporite. Problemele multiple și complexe, firești pentru stadiul atins de dezvoltarea artei teatrale, se cer abordate pe larg și dezbătute teoretic cu profunzimea corespunzătoare. Exigența critică față de manifestările teatrale trebuie crescută, pentru a se delimita cu mai multă fermitate valoarea de mediocritate și a se promova astfel numai cuceririle reale ale mișcării teatrale de la noi. Este necesar, de asemenea, un susținut efort de specializare în arta spectacolului, spre a putea da analizelor critice un cît mai ridicat nivel profesional. Revistei i se impune o mai mare prezență față de curente ce se înfruntă în teatru internațional, și afirmarea unui punct de vedere propriu față de acestea.

Întîmpinînd cel de-al IV-lea Congres al Partidului cu bucuria înaltei aprecieri date de Comitetul Central al P.M.R., dar și cu conștiința vie a importanței problemelor ce-i stau în față, mișcarea teatrală se îndreaptă cu pași siguri spre noi realizări, închinată mării opere de desăvîrșire a socialismului în patria noastră.

Traian Șelmaru